

контекстах, шляхом аналізу накопиченого історіографічного досвіду вже європейського та світового історіописання, присвяченого життю та діяльності Б. Хмельницького. Це буде вагомим внеском у наукову дисципліну – Богданознавство. Рецензоване видання має зацікавити студентів, слухачів магістерських програм і аспірантів історичних факультетів й інститутів історії та фахівців. Воно стане у пригоді й для широкого кола читачів, які ще ширше дізнаються про державницьку діяльність Б. Хмельницького і переймуться його духом борця за самореалізацію українців та тих, хто бореться за ствердження незалежного статусу сучасної України й став на її захист.

Гоцуляк В. В., доктор історичних наук, професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Капустян Г. Т. Рецензія на рукопис монографії «Найближчі друзі партії»: колективи педагогічних вишів України в образах щодення 1920-х – першої половини 1960-х років»: Лук'яненко О. В. – Монографія. Полтава: «Видавництво «Сімон».

Науково-педагогічна інтелігенція упродовж історичного розвитку України ХХ ст. часто виступала ініціатором суспільно-політичних змін, водночас будучи об'єктом маніпуляцій радянської влади. Особливим способом впливу на думаючу верству був контроль над її повсякденням. Дослідження О. Лук'яненка висвітлює щодення життя колективів вищої педагогічної школи радянської України в у доволі строкатий історичний період. Автор зауважує, що реальність освітан не відповідала засадам побудови соціалізму, закріпленим у програмних документах Комуністичної партії.

На підставі аналізу автором рукопису монографії блоку партійних документів обґрунтовано, що такий дисонанс призводив до конфлікту між світом ідей та реальністю. Цілком слушним є твердження про те, що впровадження ініційованих згорі змін у всіх сферах буденна життя освітан та їхнє сприйняття залежало не стільки від урядової політики, скільки від співзвучності чи відмінності суспільних настроїв з особистими мотивами поведінки членів колективів педагогічних інститутів країни. Науковцем вивчено розгортання життя колективів педагогічних вишів у просторі та часі за аналогією із процесом становлення, еволюції та занепаду цивілізацій, продемонстровано тотожність факторів, принципів та законів розвитку.

Монографія О. Лук'яненка покликана виявити спільні й відмінні риси епох різних освітніх реформ: становлення національної, а згодом і першої радянської вищої школи; освіти, затиснутої між змінами, розпочатими Й. Сталіним і продовженими до М. Хрущовим. Актуальність теми підсилюється розробкою одного з пріоритетних напрямів сучасної вітчизняної та зарубіжної історіографії –

вивчення загального життєвого укладу народів, окремих його груп, умов побуту, форм комунікації та ін. Рецензоване видання допомагає заповнити лакуну у вивченні окремих колективів у чітко відмежованому хронологічному й географічному просторі.

На основі аналізу широкої джерельної бази (1869 позиція, з яких значне місце посідає англomовна література) автором відтворено повсякдення вищих педагогічних навчальних закладів УСРР/УССР різних періодів: становлення радянської влади, доби індустріалізації та великого терору, часів німецько-радянської війни та доби деєталінізації – хрущовської «відлиги» (1953–1964 рр.). У зв'язку з цим вивчення особливостей матеріально-побутової, соціально-економічної та культурно-політичної складових повсякдення освітан України як представників окремої соціальної групи, об'єднаної локально, професійно та ідейно, є актуальним завданням. О. Лук'яненко, застосовуючи новітній методологічний інструментарій, успішно дослідив цю тему.

Текст рукопису монографії органічно доповнюють змістовні додатки з викладом матеріалів самостійного опрацювання особових справ, нормативних документів педвишів республіки, результатів контент-аналізу протоколів засідань партійної організації тощо.

Структура рукопису монографії побудована відповідно до проблемного підходу. Предметом дослідження виступає комплекс матеріальних (побут, харчування, заробітки) та духовно-ідейних (моральність, ідеали, уподобання, взаємини з колегами тощо) щоденних практик освітан вищих навчальних закладів країни.

Автор чимало уваги приділив характеристиці простору, в якому жили та працювали досліджувані ним історичні актори. О. Лук'яненком подано огляд змін адміністративних одиниць, у межах яких функціонували вищі педагогічні заклади та звернув увагу на систему розташування установ на території України. Суттєвим доважком у цьому є розроблені науковцем карти. Дотримуючись методу конуса, автор занурює читача в узагальнену внутрішню структуру педагогічного вишу, з'ясує, яким чином реформи педагогічної освіти та переформатування внутрішньої будови педвишів висвітлювалися у профільній пресі та трактувалися самими педагогами. Насамкінець науковець прискіпливо проаналізував витворення робочого простору навчальних закладів та забезпечення його обладнанням. Окремі підрозділи монографії присвячені освітянському житловому простору. Цікавим є специфічний блок дослідження, що відтворює «інтелектуальний простір». Під ним О. Лук'яненко пропонує розглядати рівень освіченості та наукової активності освітан, а також успішності студентів.

Окрім іншого, дослідником наведено типологічні характеристики досліджуваної ним групи – колективів вищих педагогічних закладів, що діяли в Україні упродовж зазначеного періоду. О. Лук'яненко звернув увагу на особливості

інтерпретації назви спільноти, на розбіжності змісту та наповненості поняття в сучасному та тогочасному суспільствах. Історик вивів головні кількісні характеристики аналізованої соціальної групи, запропонував її внутрішню класифікацію з поділом на окремі підсекції та спілки. Значну увагу в книзі приділено прийняттю в групу та виключення із неї. Заслуговує на повагу те, що науковець осібно місце відвів мотивації приєднання до колективу студентів педагогічного вишу. О. Лук'яненко розкрив перед читачем персональні мотиви та практику зовнішнього стимулювання професійного вибору освітянина. Окремий підрозділ визначив також статус розподілених на роботу – молоді, яка, з одного боку, уже не була частиною фізичного простору вишу, однак, вважалася частиною освітянського колективу до отримання диплому після відпрацювання за призначенням.

Вивчення О. Лук'яненком простору потреб освітян довело справедливість застосування ним біхевіористського підходу до аналізу повсякдення. Задоволення фізіологічних бажань визначало ставлення до інших проблем щодення. Автор на значному фактологічному матеріалі проілюстрував перенесення акцентів із задоволення потреб у харчуванні до виділення коштів із власного бюджету на культурні потреби у 1930-х рр. Дослідження виявило, що незадоволення потреб у грошах, які давали можливість придбати одяг та харчі, штовхало освітян до додаткового заробітку, організації республіканських лотерей на підтримку

молоді, а часто й до протестів з різними наслідками, шантажу адміністрації з обіцянками кинути виш, крадіжок тощо.

Науковець вдало скористався сюжетами, взятими з его-документів, що дозволило йому змалювати життя студентів та викладачів в екстремальних (неповсякденних) умовах. О. Лук'яненко тлумачить їх як комплекс обставин, які виходять за межі того, що умовно називається буденністю; події, що ускладнюють життя як усієї соціальної групи, так і кожного її представника. Науковець у сьомому розділі монографії довів, що у найжорсткішому вияві вони переростають в екстремальні ситуації, коли людині доводиться захищати життя та здоров'я від комплексу несприятливих факторів. Такими є наведені ним екстремальні умови життя за умов Голодомору 1932-1933 рр., повсякдення освітян в окупованій Україні, на фронті та в трудовому рабстві у Третьюму Рейхові.

Монографія Олександра Лук'яненка ««Найближчі друзі партії»: колективи педагогічних вишів України в образах щодення 1920-х – першої половини 1960-х років» є завершеним оригінальним самостійним дослідженням, яке вирішує важливу наукову проблему. Праця стане у нагоді широкому колу читачів.

Капустян Г. Т., доктор історичних наук, професор Кременчуцького національного університету імені М. Остроградського

